

'OKU HANGA 'E HONO MO'UI 'AKI E ONGOONGOLELEÍ 'O TANUMAKI E NGAahi FETU'UTAKI FAKAFAMILI TOPUTAPU

Ko ha fānau kitautolu 'a ha Ongomātu'a Fakalangi na'á Na fekau'i mai kitautolu ki māmani ke tau ako 'a e founga ke toe foki hake ai kiate Kinauá. Ko e fāmilí ko e uho ia 'o e palani 'o e fakamo'uí. 'Oku foaki mai 'e he 'Otuá 'a e ngaahi fāmilí ke tau lava ai 'o ma'u ha sino, ako 'a e ngaahi tefito'i mo'oni totonú, pea mo teuteu ki he mo'ui ta'engata.

'Oku finangalo 'a e Tamai Hēvaní ke ohi hake 'Ene fānau 'i ha ngaahi 'ātakai 'ofa. Ko e founga lelei taha ke a'usia ai 'a e ngaahi 'ātakai tokanga ko 'ení, ko hono mo'ui 'aki mo faka'aonga'i e ngaahi tefito'i mo'oni 'o e ongoongoleleí. "Ko e fiefia ko ia 'i he mo'ui fakafāmilí, 'oku meimei ke toki a'usia pē ia 'i he taimi kuo langa ai 'a e fāmilí 'i he ngaahi akonaki 'a e 'Eiki ko Sīsū Kalaisí.¹ 'Oku hoko 'a e 'apí 'oku fakava'e 'i he ngaahi tefito'i mo'oni 'o e ongoongoleleí ko ha ngaahi feitu'u 'o e melino, 'a ia 'e lava ai e Laumālie 'o e 'Eiki ke fakahinohino, tākiekina, mo langaki hake 'a e mēmipa kotoa pē 'o e fāmilí.

'Oku tu'utu'uni 'e he 'Otuá 'a e fāmilí pea "ko e founga ia 'o e langí . . . , ko ha 'ata ia 'o ha sipinga

fakasilesitale mo ha fakataipe 'o e fāmilí ta'engata 'a e 'Otuá."² Ko e ngaahi vā fetu'utaki fakafāmilí ko 'ení mo honau ngaahi fatongia 'oku topu-tapu ia. 'Oku tau ako 'i he folofolá 'oku ma'u 'e he mātu'á ha fatongia ke ohi hake 'enau fānau 'i he mo'oni, māmá, mo e 'ofá (vakai, 'Efesō 6:4; T&F 68:25). 'Oku totonu ke 'ofa mo fefaka'apa'apa'aki 'a e husepānití mo e uai'í (vakai, 'Efesō 5:25), pea 'oku totonu ke faka'apa'apa'i 'e he fānau 'enau mātu'á (vakai, 'Ekesōtosi 20:12).

"Oku fa'u mo pukepuke 'a e nofo-malí mo e ngaahi fāmilí 'oku fiefiá, 'i he ngaahi tefito'i mo'oni 'o e tuí, lotú, fakatomalá, fa'a fakamolemole, faka'apa'apá, 'ofá, manava'ofá, ngāu'é, pea mo e ngaahi 'ekitiviti 'oku fakatupulakí."³ 'Oku hoko e muimui ki he ngaahi tefito'i mo'oni 'o e ongoongoleleí ke ne fakamālohia e ngaahi vā fetu'utaki fakafāmilí mo fakatupulakí 'a e ivi fakalaumālie 'o e mēmipa fakafō'ituitui mo fakalūkufua 'o e fāmilí. 'E tokoni foki e ngaahi tefito'i mo'oni ko 'ení ke tau toe ofi ange ai kia Kalaisí.

Ko e fāmilí kotoa pē 'oku 'i ai 'enau ngaahi palopalema pe ngaahi faingata'a'ia. 'Oku 'ikai tūkunga lelei 'a e

fāmilí kotoa pē tupu mei he ngaahi moveuveu fakalaumālie 'o e 'aho ní. Na'e pehē 'e 'Eletā Niila L. 'Enitasoni 'o e Kōlomu 'o e Kau 'Aposetolo 'e Toko Hongofulu Mā Uá, "Koe'uhí 'oku laui miliona he taimi ni hotau kāingalotú pea kehekehe 'a e fānau 'i he Siasí, 'e fie ma'u ke tau toe faka'atu'i mo ongo'ingofua ange."⁴ 'Oku 'i ai ha nī'ihí 'oku 'ikai ke nau ma'u e pou pou 'a honau fāmilí 'i hono mo'ui 'aki 'o e ongoongoleleí. 'Oku 'i ai ha ngaahi palopalema 'oku mātu'aki faingata'a, kau ai (ka 'oku 'ikai fakangatangata pē ki ai) 'a e vete malí, ngaohikoviá mo e ma'unimāá.

'Oku 'afio'i 'e he 'Otuá 'a e tūkunga 'o e fāmilí takitaha mo e ngaahi holi fakafō'ituitui ke ma'u 'a e 'ofá 'i 'apí. Neongo ai pē kapau 'oku 'ikai haohaoa hotau ngaahi vā fetu'utaki mo hotau ngaahi fāmilí, ka 'e lava 'e hono mo'ui 'aki e ongoongoleleí ke kei tāpuekina 'etau mo'ui mo hotau ngaahi 'apí. Te ne lava 'o fakamālohia hotau vā fetu'utaki mo hotau hoá, mātu'á, fānau, ngaahi tokouá mo e tuofāfiné, pea mo 'etau Tamai Hēvaní. 'E hoko mai ha nī'ihí 'o e ngaahi tāpuakí he taimi ni, pea 'i ai ha nī'ihí 'e toki ma'u pē ki 'itāniti, ka 'e 'ikai fa'a ta'ofi 'e he 'Otuá ha fa'ahinga tāpuaki meiate kinautolu 'oku faifeinga ke angatonú. ■

MA'U'ANGA FAKAMATALÁ

1. "Ko e Fāmilí: Ko ha Fanongonongo ki Māmani," *Liahona*, Nōvema 2010, 129.
2. Dieter F. Uchtdorf, "Ko e Fakahikihiki 'i 'o Kinautolu 'Oku Fakahaofi," *Liahona*, Mē 2016, 77–80.
3. "Ko e Fāmilí: Ko Ha Fanongonongo ki Māmani," 129.
4. Neil L. Andersen, "Ko ia Ia 'Okú Ne Ma'u 'a Kinautolú, 'Okú Ne Ma'u Au," *Liahona*, Mē 2016, 50.

Founga ke fakamālohia ai e ngaahi vā fetu'utaki fakafāmilí 'i hono mo'ui 'aki e ongoongoleleí:

Anga'ofa, kole fakamolemole, mo fa'a fakamolemole

Kau 'i he ngaahi 'ekitiviti fakatupulakí mo e ngaahi tukufakaholo fakafāmilí

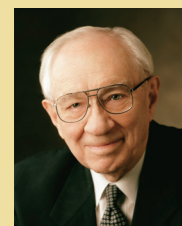
Ko e moihū 'o fakafou 'i he lotu fakafāmilí, ako folofolá, efiāfi fakafāmilí 'i 'apí, pea mo e 'alu ki he lotú mo e tempalé

Fakahoko ha ngāue tokoni

Fakafanongo mo fakahaa'i e faka'apa'apá

FAKALANGI MO TOPUTAPU

"Ko e fāmilí 'oku fakalangi [pea] 'okú ne fālute 'a e toputapu taha 'o e ngaahi vā fetu'utakí kotoa."

Palesiteni Kōtoni B. Hingikelí (1910–2008), *Ngaahi Akonaki 'a e Kau Palesiteni 'o e Siasí: Kōtoni B. Hingikelí* (2016), 182.